

Det Syvende Capitel

Om Aakier Amt.

Grændser. Dette Amt grændser mod Norden til Havreballegaards Amt, mod Vesten til Skanderborg Amt, mod Synden til Horsens Fiord, og mod Østen til der store Belt. Det ligger altsaa ved Søe-Kanten imellem Aarhus og Horsens. Amtet er et af de mindste i Landet, og bestaaer alene af et eneste Herred. Amtet er et af de mindste i Landet, og bestaaer alene af et eneste Herred, nemlig Hadsherred. Derudi ere 15 Sogne, men 16 Kirker, 51 Bonde-Byer, 483 Gaarde, 63 Huse, 6 Herregaarde, 10 Prestegaarde. Det contribuerende Hartkorn er over 2500 Tønder, som for hvert Sogn findes specificeret paa den Tabel over Aarhus Stift i HOFMANS Fundatzer T. II. Pag. 14. Men med frit og ufrit Hartkorn af Ager og Eng, Skov- og Mølle-Skyld, Konge- og Kirke-Tiender er her henimod 2600 Tønder. Amtet har sit Navn af det gamle Slot Aakier, som forud hørte Herre-Bisperne i Aarhus til, men efter Secularisationen Kongerne, er siden afhændt til Particuliere og nu en important Herregaard. **Beskaffenhed.** Hele Amtet har ypperlig Kornland, god Græsning, flittige Bønder, hvis Hustruer og Børn ere arbeydsomme og forfærdige en Mængde Lerreder og hiemgiort Tøig, hvoraf de gjøre sig god Fordeel. I den Henseende saaes og avles endeel Hør i dette Herred. Skove (244) er her og endeel af. Ferske Søer findes her ingen af, men vel nogle Aaer og rindende Vande, hvorved drives 7 Vand-Møller. **Norsminde.** Paa den ene Pynt af Amtet, et Stykke neden for Kysing i Saxild Sogn, er en liden dog sikker Havn, kaldet Nors-Minde, hvor Søefarende i overlegen Veir ofte berge sig. Samme ligger omtrent to Mile fra Aarhus, og paa den Kant gjør Skiel imellem Havreballegaards og Aakier Amter. Det er en bekiendt gammel Havn, thi i et Document af 1292 heder det: ad locum in diocesi Arusiensi, qvi Norsminde dicitur, interdum naves applicant. **Fiskerie.** Omendskiønt dette Amt og Herred ligger langs ved Stranden, saa dog, siden her overalt et saa dog og overflødig Agerbrug, legge Bønderne sig lidet paa Fiskerie, alene nogle Huusmænd fiske, som dog ei er af nogen Betydning; Torsk, Fledder og Aal er fast det eneste, der falder. Udi dette Amt er ingen Kiøbsted, hvorfor vi strax begive os til Herredet, som i gamle Skrifter kaldes Hartsherred, og de derudi befindlige Sogne, Byer og Gaarde.

Hads-Herred.

1. Torild Sogn (a). Torild Bye. Krogstrup Gaarde. Fensholt Bye. Annex til dette Sogn er Vedslet i Voorherred (245).
2. Hvilsted Sogn (b). Annex til Astrup i Ringherred. Hvilsted Bye. Onsted Bye. Roigaard. Kanne Hovedgaard. Kiergaard.
3. Odder Sogn (c) Odder Bye. Ondrup Bye. Fillerup Bye. Balle Bye. Snerild Bye. Rodstenseie Hovedgaard. Ratlovsdal Hovedgaard. Neder Fillerup Mølle. Over Fillerup Mølle. Mosholt Bye.
4. Tvenstrup Sogn (d). Annex til Odder. Tvenstrup Bye. Sorbek Bye. (246)
5. Halling Sogn, Annex til Gosmer. Halling Bye. Spøtterup Bye.
6. Nølev Sogn € Annex til Saxild. Nølev Bye. Assendrup Bye.

7. Gosmer Sogn (f). Gosmer Bye. Smederup Bye. Smederup (247) Bye. Fensten Bye. Dybvad Hovedgaard. Giersdorfslund Hovedgaard. Lemestrup Bye. En Deel af Søebye, hvoraf det øvrige i Gylling Sogn.
 8. Saxild Sogn (g) Saxild Bye. Rud Bye. Kysing Bye.
 9. Biergager Sogn (h). Annex til Randlev. Biergager Bye. Dyngby. Hylsken Bye. Bovelstrup Bye. Rørt Bye. (248)
 10. Randlev Sogn (i). Randlev Bye.
 11. Ørting Sogn (k). Ørting Bye.
 12. Falling Sogn (l). Annex til Ørting. Falling Bye. Amstrup Bye. Olstrup Bye. Halkier Bye. Brendbyegaard. Aakier Hovedgaard. (249)
 13. Hunslund Sogn (m). Hunslund Bye. Torup Bye. Skabling. Svinballe, Oudrup. Kiersgaard. Tendrup. Trustrup Bye. Hardrup Bye. Oldrup Bye. Søderup Gårde. Sonderup Bye. Glibe Mølle.
 14. Gylling Sogn (n). Gylling Bye. Leerdrup Bye. Af Søebye fire Gaarde, (250)
 15. Alrøe Sogn (o) Alrøe Bye.
 16. Endelave Sogn (p). Endelave Bye. (251)
-
- a) (244) Torild Sogn er lidet, har en liden Kirke, med et lidet Taarn, og intet merkværdigt, uden at Kirken, efter gammel Beretning, har forud faaet en Tilbygning af et Capel, som havde staaet ved Rindelevgaard i Frue-Ring Sogn, som er kiendeligt baade uden og inden; thi den gamle Bygning er med murede Hvælvinger, men den tilsatte med Loft. Paa Altertavlen, som er med ringe gammeldags Maling, staaer 1610 paa Prædikestolen 1616 paa Kalk og Disk 1702. Ved Torild Byes Neder-Mose er et Kildeveld, kaldet Blide-Kilde, som forud paa visse Tider har været søgt paa Helbredens Vegne, hvorom fortælles adskillige Fabeler. (245)
 - b) Kirken har et smukt Taarn, tvende Epitaphia over Peder Mikkelsen og Jacob Jensøn, som begge har boet paa Kanne, den første 1616 den sidste 1641.
 - c) Kirken og Taarnet er af huggen Steen, med Seierved, og tre Klokker, paa den første staaer Admiral Jens Rodsteens til Leerbek og Hovedstrup og Frues Navn 1679. Paa den anden: Me secit Jacom Rendler 1747. Fridr. Christ. Rantzov, øllegaard Rodsteen, Malthe Sehested, Sophia Amalia Rantzov. Paa den tredie: 1594. Me secit Borchardus, Steno Bilde. I Kirken er Orgelverk. Paa Hvælvingen findes to gamle sorte Vaaben, det ene med en halv Maane, det andet med en Stjerne, som efter Tradition skal være deres Begravelse, der er et anseeligt Epitaphium af Steen og Marmor over Admiral Gersdorf. I det nordvestre Hjørne paa Kirkegaarden ligger en rundrygget næsten to Alne lang Kampesteen over den Kæmpe Bathis, hvoraf Kirkegaards Laagen endnu af alle nævnes Bathis Laagen.
 - d) Tvenstrup Kirke skulde efter Kong FRIDRIK III Tilladelse været afbrudt og Sognemændene gaaet i Odder Kirke, hvor til den Ende blev tilbygt en (246) Korskirke, men de udvirkede hos Admiral Rodsteen at beholde deres Kirke, imod at de selv vilde holde den vedlige og dog svare Tiende. Derved er det og blevet, og endskiønt Kirken er annulleret i Cancelliet, og Presten alene kaldes til Odder Sogn, prædikes dog i begge Kirken.
 - e) Kirkens Altertavle er given af Presten Bertel Nielsøn 1573 og Pulpituret bekostet 1625 af Tvende Byemænd Anders Jensøn og Erik Jacobsen, Uden for Nølev er en Hedensk Gravhøj, som man der kalder Jynovn.
 - f) Kirkens er smuk af Bygning, med et smukt Taarn uden Spir, og deri et Uhrverk bekostet af Geheimeraadinde Ratlov. Orgelverket 1696 givet af Gregorius Ratlov. I Alterfoden er

funden for en 40 Aar siden, da den blev repareret, en Eske med adskillige Reliqvier og en Seddel hvorpaa stod med Munkebogstaver: In honorem Sancti Theobaldi, hvilket igien paa Stedet blev henlagt, hvoraf sluttes, at Kirken har været indvier til denne Helgen og baaret hans Navn. Neden for Choret er et Epitaphium over Major Acheleje paa Dybvad 1646 som havde levet i Ægteskab 30 Aar og avlet 12 Børn, men det meste af Inscriptionen er ulæseligt. Under Prædikestolen er en muret Begravelse som uden Tvil hører til denne Familie. Et andet Epitaphium over Laurids Brorson Forvalter paa Aakier, som eiede Dybvad. Under Taarnet er en aaben Begravelse, indrettet af Gregorius Ratlov Hofmester hos Prinsesse WILHELMINA ERNESTINA, som døde 1681 45 Aar, hvori han og Frue Margrete Gersdorf hvile, tvende Marmor-Kister for Geheimeraad Christian Ratlov som døde 1752 75 Aar, hvori han og Frue Margrethe Gersdorf hvile, tvende Marmor-Kister for Geheimeraad Christian Ratlov som døde 1752 75 Aar og Frue Dorothea Sophia Schack. Her staaer og deres Dotter Sophia Hedevig Ratlov Geheimeraad Henning von Qvalers Frue, som døde 1747 36 Aar. Ved Kirken er et Hospital til 8 Fattige, hver ugentlig 2 Mark efter Fundatzen af 1756 stiftet af bemeldte Geheimeraad og Jægermester Ratlov og Frue Dorothea Sophia Schack. (247)

- g) Kirken har et Slagverk, en smuk Altertavle, og smuk Prædikestoel. Ved den nordre Side i Choret findes Sognepresterne optegnede efter Reformationen. Paa en Tavle erindres en Stiftelse om daglig Morgen- og Aften-Bøn at holde i Kirken for Befrielse i de fiendtlige Indfalds Tider. Paa Sognepresten Mag. Povel Pouson har ladet bygge et Sacristie til Kirken, bekostet Daaben, en Lysekrone, et Skib, et Pulpitur, og en lukt Stool til Prestens Familie, han har og ladet aflukke Choret med et Tralverk for et Legatum af Karen Peders Datter Höring. Der hænger to gamle Faner i Kirken med Datum 11. Febr. 1644 som skal være over en Svensk Capitain som døde der i Byen. Her findes adskillige Gravskrifter og Epitaphia over Sogneprester, Hr. Bertel Nielsön som døde 1578 45 Aar, Hr. Oluf Kudsön som døde 1673 74 Aar, Hr. Casper Suur som døde 1701 59 Aar, og Mag. Povel Poulson som var fød paa Søbygaard 1674 Prest i 35 Aar og Provst 17 Aar, døde 1736 gift med Mette Marie Hutfeld som og døde 1736. Han var en lærd Mand, havde et smukt Bibliothek, har skrevet Bøger som ere trykte, foruden en Deel Mfs. Som hans Svigersøn Justitzraad Fogh paa Kragerup fik. Paa Kysing Mark ved Norsminde har staaet en Kirke, hvis Rudera sees, hvortil Noer og Aistrup paa hin Side Vandet fordem skal have ligget.
- h) Kirken ligger paa Marken et Stykke fra Byen, omplantet med Eske-Træer, synes være bygt efter Reformationen. Bygningen er god, af huggen Steen, og med Hvælvinger, men efter sin Længde noget smal. Paa Altertavlen (248) det Aarstal 1625. Et Epitaphium over en velhavende Klokke støbt 1630 af Felix Gythe. I Dyngbye, som er den største Bye i Sognet, har Kirken tilforn staaet, nu staaer paa Stedet Huse og Kaalhaver.
- i) Randlev er undertiden kaldet Randersløv. Kirken er liden og uden Taarn, men huggen Kampesteen. En liden Altertavle fra de Catholske Tider med tvende Laager for, paa hver af dem staaer 6 Apostle udhugne i Træ, men i Midten S. Maria ophøiet i en Skye mellem S. Katerina og S. Barbara. Et Epitaphium over Hr. Christen Krogestrup, hvorpaa Inscriptionen er næsten ulæselig, dog sees, at han var i Embedet 52 Aar og 3 gange gift. Han var en Bondesøn af Tørrild Sogn, gik i Skole med Hr. Jems Sparres Børn i Randlev, blev efter hans Død af Sognemændene kaldet til Sogneprest, og fik hans Enke, han var en god og nidkier Prestemand. Et andet Epitaphium af Steen over Sognepresten Hr. Jochum Brorson som døde 1719 60 Aar.

- j)
- k) Kirken er liden og kuldet. Byen menes at have sit Navn af et Tingsted der paa Marken, som endnu kaldes Tingstættten.
- l) Kirken er anseelig og har et grundmuret Taarn. I Choret et Epitaphium af Marmor over Frue Hedevig Margrete Biskop Bornemans Datter, gift først med Etatsraad Lassen til Aakier, siden med Oberste Matthias Rosenörn Oberst over det Fynske Cavallerie Regiment som døde 1725 49 Aar. Paa Alterklædet er Rosenörns og Bornemans Vaabener i tvende Sølv-Plader. Kalken given 1668 af Maren Hans Datter i Olstrup, som med (249) sin Mand Sören Jörgensen har sit Epitaphium i Kirken. Nok et Epitaphium over Sognepresten Hans Skiold og Familie. I gamle Dage var Salling og Halling Sogne annecterede, men for mere Beleiligheds Skyld forordnede Kong FRIDERIK III 1655 af Salling, som var Slotskirken til Aakier Slot, skulde være Annex til Ørting og Halling Annex til Gosmer.
- m) Kirken ligger midt i Sognet, omgivet af sine 12 Torper eller smaae Byer, er anseelig, med et høit Taarn, og bygt paa et høit Sted, saa at de Seglende har god Øie med deraf. Bag paa Altertavlen læses, at den 1613 efter M. Christen Stub Kanik og Sogneprest i Aarhuus hans Bevilling er bleven malet. Paa Kalk og Disk staaer, at Bodil Hans Datter i Horsens 1675 gav den til Torild Kirke, men ved hvad Leilighed den er kommen til Hunsland, vides ikke. Lige for prædikestolen hænger et smukt malet Epitaphium med en Mand og Familie paa, som man nu ei veed hvem er, eftersom Inscriptionen er bleven ulæselig. Lige over for er en aaben Begravelse, som man mener at have tilhørt samme Folk. Dette Sogn har før haft en Annex Kirke i Søderup, men samme er for længst afbrudt, og vises endnu Rudera deraf, men Kirkegaarden er nu Pløiland. Paa Marken findes 2 a 3 Hedenske Steen-Altere, som gamle Folk kalde Jyn Altere.
- n) Kirken er af huggen Kampsteen, med Taarn. Paa hver Side af Vaabenhuus-Døren sidder en Steen med gamle Bomerker, men uden Bogstaver. (250) Bag Skriftestolen stikke en Steen ud, som og er nogle Merker paa, men opfyldte med Kalk og ukiendelige. Altertavlen er af Bildhugger-Arbeid, smukt malet og den anseeligste der i Egnen, giort 1638. Men fordi Kirkeværgeren Hans Sörensen Smed satte sit Navn derpaa, ligesom han havde bekostet den, blev han i Landemødet dømt at betale 600 Rdlr. Som dem havde kostet, og at lade sit Navn udsauge, og har saaledes imod sin Tanke paa sin Bekostning lader Altertavlen gjøre. Samme Hans Sörensen har en smuk Ligsteen paa Kirkegulvet. Her ligger og en Ligsteen over Rasmus Juel i Søebye, hvis Sønner ere komne frem i Verden, og én Peder Juel bleven Borgemester i Kiøbenhavn og skal have givet noget til Vartov. Maren Mikkels Datter Storm, Rasmus Juels Enke har givet Kalk og Disk 1673. Kirkedørens Beslag er kunstigt udgiort i Gitterverk med 9 Forandringer paa Sømmene og en i en Jern udhuggen Løve som har en flyvende Drage i Halsen. I denne Kirke har Oberstinde Rosenörn til Aakier forordnet en daglig Morgenbøn at holdes af Degnen. Gylling skal, efter gammel Sagn, have sin Oprindelse af en Guld-Skat funden der i Skoven. Af Gaderne der i Byen, og dens Anlegning ved den giennemløbende Aae, syndes det at den har været bestemt til en Kiøbsted, men Sandet, som undertiden paa 200 Favne bedækker Havbredden, har uden Tvil hindret det Anslag. Gylling bestaar af 26 Gaarde og nogle Huse, har en stor Skov kaldet Gylden-Næs, hvor der i Krigens Tid ved Indløbet til Horsens Fiord har været en Skandse med Canoner, for at bevare Horsens fra Brandskibes Indsegling. Der har og Etatsraad Lassen til Aakier for omtrent 60 Aar siden med Bekostning ladet fra Havet inddige en stor Eng, hvor Gylling-Mænd kan avle 3 á 4 400 Læs Høe. Den anden Bye i Sognet Leerdrup bestaaer af 8½ Gaard

og har sit Navn af sin leerede Mark. Af den tredie Bye Søebye, som ligger nær ved Søen og har deraf sit Navn, ligger det øvrige i Gosmer Sogn. Vesten for Gylling Kirke ligger en Høi, kaldet Stouhøi, som der er endeel Fabler om. (251)

- o) Kirkens Bygning er af hugne Kampesteen, med en muret Hvælving over Choret, uden Taarn, og har en gammeldags Altertavle fra de Catholske Tider. I Kirken en gammel Ligsteen, hvorpaa læses paa Latin en Betragtning om Døden. Paa Klokken staaer Kong FRIDERIK III. Navn og at Jesper Hutfeld 1664 har ladet den støbe. Lysestagerne ere givne 1660 af Henrik Mund til Sereslevgaard og Frue Birgitte Mormand, ved Anledning, at de efter ustanden Søefare skal lykkelig være ankomne der til Landet. Denne Øe beskrives videre siden.
- p) Kirken, som er bygt af Kampesteen, med et lidet smukt Spir paa den vestre Endre af Ryg-Aasen, er næsten af nye opbygget 1707 af Baron Friderik Krag til Stensballegaard. Han har og ziret Kirken med en smuk Altertavle. Kalk og Disk af Sølv forgyldt er og skienket af denne Herre, hvis Navn tillige med hans Frues Friherreinde Charlotte Amalia Griffenfelds Navn og Aarstal 1679 staaer derpaa. Lysestagerne givne 1696 af Niels Gylling Skipper og Handelsmand i Horsens, som var fød paa Endelage. I Kirken ere og to smaae udtaklede Skibe. Videre Beskrivning om denne øe kommer siden for. (251)

(251) **Herregaarde** og andre store Gaarde findes i dette Amt følgende.

Aakier, i Falling Sogn, var en af de gamle Gaarde, som tilforn hørde til Biskopstolen i Aarhuus, men ved Reformationen var med det øvrige Gods hiemfalden til Kongen, og bleven et Kongeligt Slot og Læn. Ligesom Biskopen forhen her havde holdt sin Foged, saa var Slottet sidem den Kongelige Lænsmand Residentz, og tilhørde Kronen indtil efter Souverainiteten og til sidst i forige Seculo, da det blev solgt derfra og forvandlet til en privat Herregaard. Af dette Slot haver Amtet sit Navn, men Navnets Oprindelse af Aaae og Kier viser sig endnu, da Gaarden, som med begge Dele er omgivet, har en smuk Situation. Paa Gaarden findes Sven Feldings Kæmpe-Sverd, som formodentlig er det samme, der i Andræ Velleji Tid forvaredes paa (252) Sielevskovgaard, som han og skal have eiet. Han skal, efter det almindelige Rygte, være født i Salling, og opholdt sig strax uden for Aakier ved det rindende Vand, hvorover er en Brie, kaldet Sven Feldings Broe, og findes endnu strax ved Broen Rudera af hans Hestestald, hvorigiennem Bekker skal have løbet, og hvorom Vellejus i Fortalen for den 24. Kæmpevise siger, at den kaldtes Spegels Huus og var da nyligen afbrudt. Anno 1553 vare Hans Stygge til Holbekgaard, Jörgen Pedersön, og Axel Nielsön til Palsgaard, efter Kongelig Befaling, tilstede paa Aakier, den Tid Evert Bild leverede fra sig til Jörgen Rantzow fuldmyndig paa Jörgen Bernekovs vegne, hvis Eiedoms Breve og andre Breve med klart Register som lyde paa Aakier og Aakiers Gods og Læn. For at have et Slags Begreb om Lænets Beskaffenhed paa de Tider, vil jeg anføre Indholdet af det Forlænings-Brev, som Christen Munk til Toberup 1572 fik derpaa af Kong FRIDERIK II. . . . ” Vi unde og forlæne Christiern Munk vort og Kronens Slot Aakier, med Bønder og Tienere, som os Elskelige Fru Birgitte Göye, Herlof Trolles Efterleverske, sidst i Være havde. Og skal han aarligen have, til sig, hans Svenne og Folk at underholde, af den visse Indkomst, denne Genant, 389 Mark Penninge, 6 Lester Rug, 7 Lester Byg, 6 Lester Havre, 8 Tønder Smør, 80 Svin, 8 Kiør, 100 Lam, 100 Giæs, 200 Høns. Skal han og nyde

Ladegaarden og dens Avl med Qvæg og Affødinge qvit og fri. Desligste skal han aarligen giøre os Rede og Regnskab for Sagefald, Gaardfestning, Oldengield, og ald anden uvisse Rente, og tredje Parten deraf for sig beholde, og to Parter at komme os til beste, undtaget Gesterie-Heste, Told og Vrag, hvilket vi os ville forbeholdet (253) det have. Skal og al den Havre, som er over hans Genat, komme os til gode. Og al den anden visse Rente, som overbliver af Lænet, skal Christiern Munk nyde og beholde, og deraf aarligen give os tre tusinde to hundred tyve halvottende gode gamle uforslagene og uforfalskede Daler, en Ort, og dennem til gode Rede yde vor Rentemester paa vore Vegne, Halvparten til St. Michels Dag, og anden Halvpart til Philippi og Jacobi Dag. Og skal han tiene os og Riget med 8 geruste Heste, inden Riget paa hans egen Kost og Tæring, og uden Riget paa vor Omkostning. Skal han og holde Slottet ved god Hevd og Magt, og Bønderne ved Lov, Skiel og Ret, frede Jagten, og ei forhugge Skovene ec.”

Aakier— indsat af autor — ikke en del af Det Danske Atlas, fra Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt Udgivet første gang 1844 til 1868.

At den gamle Slots-Bygning allerede ved Begyndelsen af forrige Seculo har været brystfældig, det viser en Kong CHRISTIAN IV Befaling ag 1601 til da værende Lænsmand Voldemar Parsberg, saa lydende: ”Som vi forfare, at den runde Qvist paa vort

Slot Aakier, som den Trappe er, der gaaer ned fra vort Kammer og ud til Jægergaarden, skal have givet sig ud fra Muren paa Huset, saa det skal befrygtendes slet at vil falde ned, da bede vi dig og ville, at du samme Qvist lader nedtage, og hvis Steen derudi er, dennem at lade henlegge udi Forvaring” Gaarden er i nyere Tider ombyggt af Oberste Rosenörn og hans Frue Hedvig Margrete Borneman, hvis Vaabener staae over Indgangen i Steen.

Borgegaarden er paa en høi Grund bygt af Muur og Bindingsverk, dog anseelig, at tre Fløie, med en Brandmuur for, hvor paa hver Side af Stakit-Porten staaer en guld kronet Løve.

Ladegaarden er og Bindingsverk, men stor og af Anseelse. Siden Gaarden blev solgt fra Kronen, har Eierne været, Etatsraad Bendix Lassen 1699 som (254) døde 1717 hans Frue Hedevig Margrete Borneman fik 1718 Oberste Matthias Rosenörn, efter hvis Død hun 1726 overlod Gaarden til sin Søn Major Lassen, men da han 1732 døde, tilraade hun selv igien Gaarden og døde 1749 hendes Dotter Benedicta Antonette Rosenörn blev gift med Justitzraad Thöger Lassen, som nu eier og beboer denne importante Gaard. Hovedgaards Taxt 64 Tønder 1 Skieppe 3 Fierdingkar. Skovskyld 6 Tønder 1 Skieppe 2 Fierdingkar 2 Album. Mølleskyld 5 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar. Bøndergods over 481 Tønder. Konge-Tiender 50 Tønder 2 5/6 Fierdingkar. Kirke-Tiender 81 Tønder 6 Skiepper.

Dybvad, i Gosmer Sogn, har ventelig faaet sit Navn af sin Situation, thi den ligger meget fidt, næsten omgivet med Vand og Moradser. Den har i ældere Tider alene været en Bondegård, men er nu fri Sædegård, tilhørende Justitzraad Lassen paa Aakier, som for faa Aar siden har bekostet en nye Bygning af Bindingsverk. Paa denne Gaard holdes Føde-Stude 50 Stykker, men paa Aakier staldes Øxen. Herfra har de lærde Dybvadii deres Herkomst, som ved Begyndelsen af forige Seculo vare Professores paa Kiøbenhavns Universitet, men bleve ulykkelige. Paa denne Gaard skal ved 1640 Major Acheleie have boet. Hovedgaards Taxt er 10 Tønder 5 Skiepper 1 Album. Bøndergods over 254 Tønder. Konge-Tiender 33 Tønder 6 Skiepper. Kirke-Tiender 88 Tønder 6 Skiepper.

Edelsholm, paa Øen Endelage, er alene en Lystgaard, opbyggt af Statholderen Baron Friderik Kraag for Herskabet af Stensballegaard at opholde sig paa, naar de besøge Landet, og har faaet sit Navn af bemelte Herres sidste Frue Edel Krag. Der boer en Forpagter paa (255) paa Gaarden, som svare Kongens Skatter af Avlingen og Landgilde til Herskabet ligesom andre Bønder. Paa denne Gaard residerede Baron Byrge Krag, Baron Friderik Krag og Frue Charlotta Amalia Griffenfelds Søn, næsten i 34 Aar, og døde sammesteds 1751.

Gersdorffslund, i Gosmer Sogn, var et af de Eiendom, som Rigets Drost Hr. Jochum Gersdorf efter Souverainiteten fik af Kong FRIDERIK III for sit Gods i Skaane. Paa Stedet, hvor Gaarden er anlagt, laae tilforn et Huus kaldet Porsborg. Svigersønnen Hofmester Gregorius Ratlov har 1674 opbyggt Gaarden af Bindingsverk, og givet den Navn efter sin Frue Margrete Gersdorf. Anno 1713 blev Gaarden ved Ildsvaade reent lagt i Aske, men strax igien paa samme Maade opbyggt af forige Eiers Søn Geheimeraad og Jærgermester Christian Ratlov, hvis Enke-Frue Dotothea Sophia Schack endnu levet, og har for faa Aar siden giort Ratlovsdal og Gersdorffslund til et uadskilt Stamhuus. I Skoven ved denne Gaard er at see Vestigia af en gammel Bygning af gammel Bygning, som siges at være kaldet Biørnkier Slot, hvorom dog intet troeværdigt kan meddeles. Paa Gaarden staldes Øxen. Dens Hovedgaards Taxt er 46 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar. Skovskyld 1 Tønde 1 Skiepper 1

Fierdingkar. Bøndergods over 300 Tønder. Konge-Tiender 38 Tønder 2 Skiepper 3 1/9 Fierdk. Kirke-Tiender 89 Tønder 4 Skiepper.

Kannegaard. Kanne, eller som nogle skrive Canegaard, liggende i Hvilsted Sogn, er af en liden og maadelig Bygning, dog en fri Sædegaard Kanne. Har i gamle Tider tilhørt Biskop Frands Thestrups Farfader. Paa denne Gaard har boet Peder Mikkelsön 1616 og Jacob Jensön 1641 som begge i Hvilsted Kirke ere begravne. De sildigere Eiere har været, (256) Hr. Jochum Gersdorf, Admiral Jens Rodsteen, Oberste Rantzov, Lieutenant Rantzov. Nu tilhører Gaarden Frøken Öllegaard Rodsteen Sehested. Forpagteren holder Føde-Stude og Hollænderie. Hovedgaards-Taxt 15 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 1 Tønde 6 Skiepper 2 Album. Bøndergods over 173 Tønder. Konge-Tiende 22 Tønder 3 Skiepper. Kirke-Tiender 22 Tønder 3 Skiepper.

Ratlovsdal – indsat af autor – ikke en del af Det Danske Atlas, fra Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt Udgivet første gang 1844 til 1868.

Ratlovsdal, i Odder Sogn, er i forige Seculo først oprettet til en Herregaard af en Bondebye kaldet Loverstrup, som Hr. Jochum Gersdorf med ere Gods fik af Kong FRIDERIK III for sit Jordegods i Skaane. Tilforn var her og en stor Bondegaard af samme Navn; thi man finder, at 1750 fik Kund Mogensön Foged paa Bygholm af Kong FRIDERIK II Skiøde paa

en jordegen Bondegaard af samme Navn; thi man finder, at 1570 fik Knud Mogensön Foged paa Bygholm af Kong FRIDERRIK II Skiøde paa en jordegen Bondegaard i Odder Sogn kaldet Louerstrup. Før denne Gaard gav Knud Mogensön Kongen i Mageskifte Kielderup Gaard og Gods. Hofmester Gregorius Ratlov, som havde Jochum Gersdorfs Datter Frue Margrete Gersdorf, opbygde Garden 1574 og gav den sit Navn, endskiønt den vel endnu undertiden bliver kaldet Lovstrup, han døde 1681. Efter hans Død fik Sønnen Jagtjunker Friderik Carl Ratlov Gaarden, og efter ham 1708 hans Broder Geheimeraad og Jægermester Christian Ratlov Ridder, han døde 1752 75 Aar gammel. Hans Enke-Frue Dorothea Sophia Schack fød 1682 beboer Gaarden, og har gjort den tillige med Gersdorflund til et Stamhuus for Kammerherre Schack, som var Envoié extraordinaire i Stokholm, men nu Deputered for Financerne og hans Descendenter. Bygningen er aaf Bindingsverk og ikke af stor Anseelse. Paa Gaarden staldes Øxen. Hovedgaards (257) Taxt 23 Tønder 1 Album. Skovskyld 1 Tønde 6 Skiepper 2 Album. Bøndergods over 275 Tønder. Konge-Tiender 48 Tønder 1/9 Fierdingkar. Kirke-Tiender 35 Tønder 2 Skiepper.

Rodstenseie. – indsat af autor – ikke en del af Det Danske Atlas, fra Prospekter af Danske Herregårde af Joachim Ferdinand Richardt Udgivet første gang 1844 til 1868.

Rodstenseie, i Odder Sogn, er og i forige Seculo oprettet til en frie Herregaard af en ufrie Gaard og Bondebye, som Hr. Jochum Gersdorf med mere Gods fik af Kong FRIDERIK III FOR SIT Jordegods i Skaane, og som da kaldtes Hovedstrup, hvilket Navn Gaarden længe efter beholdt, og vel endnu af gamle Folk kaldes. At Hovedstrup ellers tilforn har været en Hovedgaard af nogen Betydenhed, kan deraf slutes, at Kong FRIDERIK II 1581 af da værende Eier Oluf Brokenhuus mageskiftede sig samme Gaard og Gods til for Sebber-Kloster og dets tilhørende Gods. Admiral Jens Rodsteen, som var en Svigersøn af Jochum Gersdorf, har 1681 ladet Gaarden opbygge og kaldet den med sit Navn. Det store Huus er byggt paa en høi muret Grund, med en Etage Bindingsverk oven paa. Oberste Sehested har ladet tilbygge et Taarn, hvori er Indgangen til Værelserne. Eierne har været, Hr. Jochum Gersdorf 1661 og Frue Sophia Amalia Gersdorf, Oberste Malte Sehested 1736 og Frue Sophia Amalia Rantzov, som nu er Enke og beboer Gaarden, hun lader selv Avlingen drive og holder et Hollænderie. Hovedgaards Taxt 41 Tønder 7 Skieppe 2 Fierdingkar. Skovskyl 1 Tønde 5 Skiepper 2 Album. Bøndergods over 259 Tønder. Konge-Tiender 39 Tønder. Kirke-Tiender 51 Tønder 1 Skieppe. (258).

Øer. Øerne, som høre under Aakier Amt og Hadsherred, ere tvende nemlig: Alrø og Endelauge, som tidligere ere tvende Kirke-Sogne, og Haver hver sin egen Prest, som tillige ere tvende Kirke-Sogne, og haver hver sin egen Prest. Alrø ligger i Indløbet af Horsens Fiord, ved 3 Fierdingsveis fra det faste Land, og kan kiøres derover, naar Floden gaaer ud. Landet bestaaer ikkun af én Bye af samme Navn, hvilken strekker sig i en oval Rad, fra Øster i Vester, efter Øens Form og Situation, og bestaar af 19 Gaarde foruden Prestegaarden, men af de Gamle deelt i trende Holme, nemlig Over-Mellem- og Neder-Holmen. Af de Navne, som deres Sæde-Marker endnu har, fantes, at Landet forud har bestaaet mestendeels af Skov. Nu er alene en liden Plet levende og voxende Skov, mest af Torn, tilbage, kaldet Byes-Mose, som er deelt til Gaardene, hvoraf Indbyggerne har god Nytte til deres Gierder, dog ei saa klekkelig, at de jo maae lade hente fra det faste Land deres øvrige Gierdsel. Kirken er forhen beskrevet. Af Antiquiteter har endnu i forige Seculo paa Alrø været at see en stor Grav-Høi over Dronning Alruna eller Alrame, som har givet Øen sit Navn. Efter Tradition skal hun have været Kong HIARNES Dronning, som ligger begravet paa den Øe Hiarnø lige over for. Dette Monument, som WORMIUS in Additam pag. 6 giver en Tegning af, var 40 Alne langt og 12 Alne bredt, besat oven omkring med store Stene. **Endelauge** ligger i det store Belt, og har Samsøe en Miil østen, Fyen to Mile Synden, Biergeherred i Stiernholm Amt to Mile vesten, og Stensballegaard i Hadsherred, hvortil den hører, to Mile Norden for sig. Navnet skrives paa adskillige Maader i gamle Skrifter, Ondelaghe, Endelæ, Endelage, Endelø og Ingellare. Iblant Odins Sønner, som opregnes i Edda, var en, som heed (259) Ennelauger, hvilken kanskee har besiddet denne Øe og givet den Navn. Øen har tilforn hørt Kongen til, og man finder, at Biskop Niels Clausön i Aarhus har i Kong CHRISTIAN II Tid haft Endelaage med Hatzherred i Pant og Forlæning af Kongen, og at Biskop Ove Bilde 1523 fik af Kong FRIDERIK I Exspectantz-Brev paa at beholde dem uafløst i Livstid, om han overlevede Biskop Niels Clausön. Landet er næsten en Miil langt og ganske smalt, og viser sig i Figur ligesom en krum Arm. I Bugten ligger Byen, hvilken har samme Navn som Øen, og bestaar af 51 Avlsgaarde, med en Veir-Mølle strax uden for Byen. Landet er deelt i 3 Marker. I Norder- og Vester-Markerne ere smaa Torn-Buskadser til Lye og Læe for Creaturene. Men i Synder-Marken er en smuk

liden Skov af alle Slags Træer mest Eeg. Her falder god Jagt af Daadyr, Harer og Fugle-Vildt, og omkring Landet got Fiskerie, dersom det blev flittig og rettelig brugt. Landet er ganske slet og jevnt foruden Høie og Bakker, og findes her intet af hedenske Kæmpe-Grave eller Mark-Altere. Kirken er forhen beskreven, ligesom og Lyst-Stedet Edelsholm, hvor Herskabet fra Stensballegaard opholder sig, naar de komme til Landet.

Læns mænd. Følger nu en Fortegnelse paa de Kongelige Læns mænd, som have haft Aakier Læn fra Reformation-Tiden til 1660, thi efter Souverainiteten haver dette Amt, saavidt man veed, været under én Amtmand med Skanderborg Amt.

Peder Ebbesön 1547

Evert Bild til Ravnholt 1550.

Jörgen Bernekov til Kioldrup 1553 1557.

Jens Juul fik Droningborg og Aakier 1560 (260)

Jörgen Bernekov atter 1562 døde paa Aakier 1567

Folmer Rosenkrands 1568.

Claus Hvitfeld 1570

Fru Birgitte Giöe, Herlov Trolles Enke 1571.

Christiern Munk til Toderup 1572

Christen Skeel til Fusing, døde paa Aakier 1595.

Fru Margrete Brahe, Christen Skeels Enke 1596

Valdemar Parsberg 1601

Laurids Ebbesön 1637.

Hr. Henrik Rantzov 1650 1655.

Niels Banner 1660.

